

Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34 archieff@stad.gent

Weeskinderen

Het thema van de weeskinderen is door de jaren heen 2 keer aan bod gekomen in de tentoonstellingen die georganiseerd werden door Archief OCMW Gent (nu Archief Gent).

2011 – Publiek geheim – Dagboek van een weeskind: over de geschiedenis van de weeskinderen in Gent

2016 – Elk kind telt: over de geschiedenis van de gevonden, verlaten, verweesde en bestede kinderen in Gent

Onderstaande teksten zijn een neerslag van wat er in deze tentoonstellingen is voorgesteld aan het publiek.

Kinderen van wie de ouders (één of beiden) overleden waren werden door de Commissie van Burgerlijke Godshuizen (voorganger van het OCMW) in een weeshuis ondergebracht. Deze kinderen moesten minimaal 3 jaar oud zijn, jongere kinderen gingen naar een kinderkribbe.

Aantal registraties: 5.166

Aantal unieke weeskinderen: 4.982

Aantal registers: 3

Periode: 1783-1984

Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34 archieff@stad.gent

2011 – Publiek geheim – Dagboek van een weeskind

De stad Gent richtte reeds sinds de 13de eeuw residentiële opvang in voor weeskinderen. De tentoonstelling 'Publiek geheim' focust zich voornamelijk op het laatste deel van deze geschiedenis. Het einde van de tweede wereldoorlog is het startpunt van dit verhaal en we sluiten af in het jaar 1984. Toen sloot het laatste Gentse 'weeshuis' 'Prins Filip' de deuren. Dit gebouw bevindt zich net naast het Archief OCMW Gent en werd in 1962 geopend. Het bracht de weesjongens en weesmeisjes voor het eerst samen in één gebouw maar verder leefden zij strikt gescheiden. Deze tentoonstelling is het resultaat van een intensief archiefonderzoek en heel wat mondelinge getuigenissen. Het toont geen 'leven zoals het was', maar een verhaal dat is opgebouwd rond een aantal feitelijkheden en heel wat authentiek beeldmateriaal, vermengd met de ervaringen van oud-wezen en ex-personeelsleden.

De rode draad van de tentoonstelling is het fictief verhaal van Emma die als 5-jarig meisje in het weeshuis terecht kwam. Dit verhaal, gebaseerd op de getuigenissen, belicht enkele aspecten van het instellingsleven. Zoals elk weeskind werd Emma ingeschreven in het register en kreeg ze een nummer. Dit nummer linken de oud wezen tot op de dag van vandaag nog altijd met het leven in het vroegere weeshuis.

Tussen 1945 en 1984 werden 1.234 jongens en meisjes ingeschreven in het weeshuis van de COO, later het OCMW van Gent. De meeste kinderen zijn op **driejarige leeftijd** in het weeshuis zijn toegekomen. Deze piek is te verklaren aangezien dit de officiële grens was om toegelaten te worden tot het weeshuis. In vele gevallen werden deze kinderen voordien opgevangen in een kinderkribbe in het Gentse (vb. Madeleine Callier, gesloten in 1976) en verhuisden ze op driejarige leeftijd naar het weeshuis.

Wist je dat slechts 0,5% van al deze kinderen een zogenaamde **volle wees** was (beide ouders overleden) en slechts 3,5% een **halve wees** was (één van beide ouders overleden)? Bij 96% van de kinderen waren beide ouders dus nog in leven op het moment van registratie (1945-1984).

Aangezien het overlijden veelal niet de aanleiding vormde tot 'opname', wat dan wel? Scheiding, financiële problemen, opname ouder(s), verwaarlozing/verlatenheid, onbekwaamheid ouder(s)...

"Of er veel kinderen zaten waarvan de ouders gestorven waren, weet ik niet. Misschien ook veel van gescheiden ouders? Dat heb ik nooit gevraagd, maja we zijn wezen. Ik was halfwees, allez dat zeiden ze toch."

De naam 'Kulders' en 'Blauwe meisjes' vond zijn oorsprong in de kledij.

De herkomst van de naam '**Kulder**' gaat terug tot in de 17^e eeuw. De leerlingen van de Gentse armenschool droegen een geel leren bovenkledingstuk dat borst en rug bedekte en aan de hals was samengevoegd. Op de linkerschouder stond hun nummer. Hiernaast zie je een illustratie van een blauwe kiel zonder mouwen boven een zeemkleurige leren 'kolder'. De Gentse weesjongens zouden de benaming tot het einde meedragen.

De naam '**Blauwe meisjes**' gaat terug tot de 17^e eeuw. In 1623 werd het weeshuis voor meisjes geopend. Het beheer werd uitgeoefend door 4 gegoede burgers en werd bestuurd door een overste die 'moeder' werd genoemd. De kinderen kregen de bijnaam 'Blauwe meisjes' omdat ze een blauw jasje met bijhorend blauw rokje en een witte omslagdoek moesten dragen.

Jongens – Martelaarslaan

Op het stadsplan ziet u waar vroeger het weeshuis in de **Martelaarslaan** stond. Het gebouw is inmiddels bijna volledig afgebroken, enkel een deel van de rechtervleugel staat nog recht.

In de ochtend van 23 augustus 1947, heeft er een hevige brand gewoed in het weeshuis. Deze zou naar alle waarschijnlijkheid zijn ontstaan in de keuken.

Maar hoe? Verschillende theorieën doen de ronde, van een kortsluiting tot opzettelijke brandstichting door de kulders zelf. Ondanks de gebrekkige blusmiddelen zijn er gelukkig geen slachtoffers gevallen. Alle 176 kulders hebben uiteindelijk een tijdelijk onderkomen gevonden in het Militair hospitaal aan Ekkerghem kerk. Later is een deel van de kulderschool hersteld en konden de jongens terug naar hun gebouw.

Fanfare

In 1858 werd de **Fanfare** der Gentse weesjongens opgericht. Bij allerhande plechtige gelegenheden of officiële feesten waren ze van de partij. Het afsluiten van de Gentse Feesten op de Korenmarkt was bijvoorbeeld een jarenlange traditie. Het meespelen in de fanfare was voor de weesjongens een geliefde manier om te ontsnappen aan de dagelijkse routine in de kulderschool. In 1963 werd de fanfare na meer dan een eeuw opgedoekt.

Meisjes – Rodelijvekenstraat

Op het stadsplan ziet u waar vroeger het weeshuis in de **Rodelijvekenstraat** stond. Het gebouw is inmiddels volledig afgebroken. Oorspronkelijk gingen de weesmeisjes (net zoals de jongens) naar de lagere **school** die gehecht was aan het weeshuis. Na verloop van tijd gingen ze naar verschillende scholen in de Gentse binnenstad. Op basis van de resultaten van het lager onderwijs werd beslist of de meisjes verder zouden studeren. Velen gingen echter liever **werken** omdat ze dan meer zakgeld hadden. Hun loon werd als volgt verdeeld: 1/3 voor kost en inwoning, 1/3 op de spaarboek en 1/3 kregen ze als zakgeld.

Voor de blauwe meisjes was het moeilijk om op één of andere manier **ontspanningsmogelijkheden** te vinden. Er was geen fanfare, er waren geen sportclubs... De zondagse wandelingen door de stad kwamen voor sommigen als een welgekome afwisseling op de dagelijkse routine. Anderen vonden dit eerder beschamend. De meisjes met zelfde kapsel en kledij, die hand in hand in rijen door de stad **wandelden**, vielen op waardoor andere Gentenaars.

“Het is moeilijk uit te leggen hoe ik mij daar voelde maar we moesten altijd sterk zijn. Wij konden nooit eens zeggen ‘mama, ik heb buikpijn, mag ik even blijven liggen?’ ”

Tehuis Prins Filip – Jubileumlaan

In 1962 verhuisden zowel de jongens als de meisjes naar het ‘Tehuis Prins Filip’ in de **Jubileumlaan**. Op het stadsplan ziet u waar dit tehuis stond. De jongens en meisjes hadden elk hun vleugel, wat duidelijk te zien is op de plattegrond. Het gebouw is nog volledig intact en vleugels 3 tot 6 zijn nog steeds in gebruik door OCMW Gent.

De **feestdagen**. Velen herinneren zich nog heel goed de Sinterklaasfeesten met de bijhorende spanning en pakjes. Hoewel het voor sommigen nog steeds een raadsel is waar al dat nieuw speelgoed naartoe ging. De communiefeesten werden zorgvuldig voorbereid. De hele dag verliep volgens een strikt protocol en tijdens de mis konden de jongens en meisjes elkaar toch van iets dichterbij bekijken.

Zondag **bezoekdag**. Vele kinderen hadden nog ouders maar dat wil niet zeggen dat contact tussen hen vanzelfsprekend was. Er zijn echter altijd mogelijkheden tot bezoek geweest. Zowel ouders als andere familieleden konden mits toestemming van de directie op bezoek komen. Het regime van het oude meisjesweeshuis bepaalde dat de meisjes slechts om de paar maanden bezoekrecht hadden. Dit in tegenstelling tot het oude jongensweeshuis en 'Prins Filip'. Daar mocht elk kind iedere **zondag** na de mis naar huis, tenzij ze gestraft waren. Op hun 'bezoekerskaart' stond duidelijk vermeld bij wie ze op bezoek gingen en op welk uur ze terug in het weeshuis moesten zijn.

In Prins Filip waren er voor de 'grote' jongens en meisjes (+16) **aparte slaapkamers** voorzien. Na jaren samen slapen met vele andere kinderen was dit voor sommigen een vreemde ervaring.

Sinds jaar en dag gingen zowel de weesjongens als weesmeisjes op **vakantie naar De Haan**, in villa 'Jong en blij'. Zij vertoefden er vrijwel volledig gescheiden. Velen denken met plezier terug aan deze vakantieperiode. Het dagdagelijkse leven was er 'anders', meer ontspannen, gemoedelijker, kortom: aangenamer.

"Wie kan dat zeggen dat hij als kind zoveel op reis is geweest? Veel kunnen dat niet zeggen, denk ik. Zo slecht hadden wij het niet hoor, alleen de essentie ontbrak: ons vader en moeder..."

2016 – Elk kind telt

- Ouders overleden (meestal)
- Geplaatst door de Commissie van Burgerlijke Godshuizen
- Plaatsing in een instelling (weeshuis)
- Minimumleeftijd 3 jaar (anders plaatsing in een kinderkribbe)

Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34 archieff@stad.gent

Gentse weeshuizen De Rode Lijvekens

- Aanvankelijk in de Sint-Jozefschool voor arme weesmeisjes aan de Nederkouter, opgericht in 1615 en verhuisd naar de Rodelijvekensstraat in 1751.
- Hun naam hadden de meisjes te danken aan hun uniform van een blauwe lange rok en een rood bovenlijfje.

De Blauwe Meisjes

- Gehuisvest in de Onderstraat sinds 1623 tot aan hun verhuizing naar de Rodelijvekensstraat door een fusie van beide meisjesweeshuizen in 1864.
- Hun uniform bestond uit een lange blauwe rok en een blauw bovenlijfje.

Het Meisjesweeshuis Rodelijvekensstraat

- In 1864 werden de beide meisjesweeshuizen samengevoegd en verhuisden de Blauwe Meisjes ook naar de Rodelijvekensstraat.
- Het uniform was voortaan blauw.

De Blauwe Jongens

- Gevestigd in een gebouw in de Barrestraat, opgericht in 1616 en in 1795-1798 samengevoegd met de kuldersschool in het Geraard Duivelsteen.
- De verblijven in het Geraard Duivelsteen werden afgekeurd en een nieuw gesticht in zuivere kazernestijl werd in 1869 opgericht nabij de huidige Martelaarslaan. Het werd gebouwd door de architect Pauli en op 7 juli 1873 officieel geopend

Het jongensweeshuis Martelaarslaan (Kulders)

- Het nieuwe weeshuis was een enorm gebouw met een koer van 5.750 m², 236 meter slaappleatsen in een zaal van 90 meter lang.
- In 1947 brandde de linkervleugel volledig uit (gelukkig zonder slachtoffers) waarna de jongens een tijdelijk onderkomen kregen in het Lousbergsgesticht voor oude mannen en vervolgens in het oude militair hospitaal aan Ekkergem
- De naam kulder (of kolder) is afkomstig van het lederen bovenkleed in 'zeemkleur' dat de jongens moesten dragen, daarboven kwam dan een blauw opperkleed zonder mouwen. Dit uniform was in voege tot in 1775.

Tehuis Prins Filip

- Dit nieuw tehuis werd gebouwd aan de Neermeerskaai om er de weesmeisjes en de weesjongens samen in onder te brengen.
- Het werd geopend in 1962 voor 120 meisjes en 150 jongens, maar dat aantal werd nooit gehaald.
- Op 31 december 1978 verlieten de laatste meisjes en op 8 november 1984 de laatste jongens het weeshuis

Voortaan werden de Gentse weeskinderen opgevangen in pleeggezinnen of gezinsvervangende tehuizen met kleine leefgroepen – het hoofdstuk van de grote Gentse weeshuizen werd daarmee definitief afgesloten.

Voorwaarden voor opname in het weeshuis

- Kinderen moesten
  1. ouder zijn dan drie jaar
  2. gedomicilieerd zijn te Gent
  3. geboren zijn binnen een wettig huwelijk
  4. 'slagen' voor een medisch ingangsonderzoek
- De meerderheid van de geplaatste kinderen bevond zich voor de leeftijd van 3 jaar al in een kinderkribbe.

De Commissie van Openbare Onderstand beschikte hiervoor over 2 instellingen: de Kinderkribbe aan de Martelaarslaan en Kleintjesoord Madeleine Callier.

Kinderkribbe

- In de dossiers van de weeskinderen komen 3 kribbes aan bod:
  1. Kinderkribbe Madeleine Callier in de Lucas de Heerestraat 83 in Gent
  2. Kribbe Martelaarslaan, naast het jongensweeshuis 3. Babyhome Anne in Mariakerke
- De kinderkribbe Madeleine Callier, opgericht door het echtpaar Callier in 1913, werd op 2 juli 1926 geschonken aan de vzw Société des Cr  ches Gantoises.
- Deze vzw droeg evenwel enkele jaren later de lokalen en activiteit over aan de Commissie van Openbare Onderstand van Gent, op voorwaarde dat zij alle herstellingen en kosten zou dragen en de eigendom verder als kinderkribbe zou aan wenden ten bate van de behoeftige kinderen der Gentse bevolking.

Met de komst van Tehuis Prins Filip in 1962 werden de kleuters die voordien in de kribbe waren opgenomen, nu bij de meisjes geplaatst.

Gezondheid

- Bij opname in het weeshuis werd een verplicht uitgebreid medisch onderzoek uitgevoerd.
- In het Ziekenhuis de Bijloke werden de zintuigen en de luchtwegen onderzocht alsook zijn/haar medische voorgeschiedenis: ziektes, vaccinaties...
- Indien het kind medisch gezien 'ongeschikt' werd verklaard, werd de opname in het weeshuis geweigerd. Hij of zij werd dan, naargelang de medische, fysieke of mentale oorzaak tijdelijk of definitief, in een andere instelling opgenomen of uitbesteed bij een pleeggezin.
- Tijdens hun verblijf in het weeshuis werd de gezondheidstoestand regelmatig opgevolgd, dit om ziektes en epidemieën te vermijden.

Opleiding

- In eerste instantie was een diploma lager onderwijs belangrijk.
- Op school werd hen aangeleerd om zich 'goed' en 'deugdzzaam' te gedragen.
- Daarna moesten ze een meer specifiek diploma behalen. Voor 90% van de kinderen werd een richting binnen beroeps-, technisch- of bijzonder onderwijs aangewezen.
- Het waren enkelingen die vooral vanaf 1962 de kans kregen om meer te leren dan een 'stiel'.
- Populaire richtingen/beroepen voor jongens: meubelmaker, metaalbewerker, houtdraaier, kadmaker, drukker, magazijnier, tuinier en automechanieker.
- Populaire richtingen/beroepen voor meisjes: meer huishoudelijke taken: naaister, kinderverzorgster.
- Jongens leerden een vak, meisjes werden voorbereid op een toekomstige taak als huisvrouw/moeder (dienstmeid bij rijke mensen of gehoorzame echtgenote).

Vakantiekolonies

- Eind 19e eeuw werden kindervakantiekolonies en openluchtscholen opgericht, uit bezorgdheid om de (volks)gezondheid. Door zich te richten op de gezondheid van kinderen trachtte men ook een gezonde volwassen bevolking te garanderen.
- De eerste vakantiekolonies bestonden uit leerkrachten en vrijwilligers die met armoedige en fysiek zwakke arbeidskinderen uit de stad richting bos of zee trokken
  - werken aan de gezondheid door onderricht en lichamelijke opvoeding
  - aanleren van (burgerlijke) 'manieren' op vlak van eten/drinken/spreken
- Vanaf het interbellum waren de kolonies niet enkel in de vakanties geopend, maar het hele jaar door. Tijdens het verblijf hielden de kinderen een persoonlijke hygiënekaart bij, voor de opvolging van de hygiënevoorschriften en een gezondheidsschriftje voor de opvolging van hun gewicht.
- Na WOII kwam er opnieuw een verschuiving en ging men zich meer op de geestelijke gezondheid van de kinderen richten. De kolonies werden ook toegankelijk voor alle bevolkingsgroepen, wat vooral de middenklasse aanspoorde hun kinderen naar vakantiekolonies te sturen.

Bezoek en uitgang

Ouders

- Werksituatie: niet alle ouders hadden tijd om hun kinderen te bezoeken: "de moeder kan moeilijk haar kinderen komen bezoeken, aangezien zij slechts om de 5 weken de zondag vrijaf heeft".

Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34 archieff@stad.gent

- Financiële situatie: “de kinderen komen elke zondagnamiddag naar huis. Zij komen niet van 's morgens omdat er dan voor 2 personen meer moet gekookt worden”.
- Fysieke belemmering: vanwege een slechte gezondheid of een internering was bezoek soms niet mogelijk.

Commissie van Openbare Onderstand (COO)

- De COO besliste na grondig onderzoek of de ouders bezoek/uitgangsrecht hadden.
- Dit werd officieel bekrachtigd door hen een bezoekerskaart te geven, die noodzakelijk was voor bezoek en uitgang.
- De COO bepaalde ook de voorwaarden van het eventuele contact.

Kind

- Tot slot kon het voorvallen dat wanneer het betrokken kind iets mispeuterd had, het bezoek of de uitgang werd ingetrokken als ‘straf’.

COO als voogd

- De wet van 10 maart 1925 voegde de Commissie van Burgerlijke Godshuizen en de Burelen van Weldadigheid samen tot één orgaan: de Commissie van Openbare Onderstand (COO).
- De voornaamste opdracht van de COO bestond uit het verlenen van bijstand aan armen, zwakkeren en minderbedeelden.
- Hulpverlening ten aanzien van ouderloze kinderen viel ook onder hun bevoegdheid. Dit werd geregeld in het 3e hoofdstuk van de wet: ‘Voogdij der Kinderen’.
- In artikel 76 werd de bestaande opdeling tussen vondelingen, verlaten kinderen en behoeftige wezen overgenomen en stelde de COO zich verantwoordelijk voor hun zorg en opvoeding.

Sluiting Tehuis Prins Filip – 1984

Vanaf de jaren '70 ging men vaker op zoek naar andere oplossingen dan een opname in het tehuis:

- bijstand voor de ouders
- pleeggezinnen, adoptie
- zelfstandig wonen en thuisbegeleiding

- Men stelde de vraag centraal hoe de sociale diensten iets voor het kind en voor de moeilijke situatie konden betekenen. Er was dus sprake van een probleemgerichte zorg die oplossing georiënteerd was naargelang de situatie van het kind.

- Er was ook vaker sprake van tijdelijke korte opnames. Men probeerde ook soms broers en zussen samen in een leefgroep onder te brengen.

Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
09 266 57 34 archieff@stad.gent

Het idee groeide om het Tehuis Prins Filip, het laatste Gentse weeshuis, te sluiten door:

- de verdwijning van de oorspronkelijke functie van weeshuis
- de opkomst van het tehuis als crisisopvang
- de voorkeur om kinderen thuis te behouden of in pleeggezinnen op te vangen

Op 8 november 1984 verlieten de laatste jongens het tehuis.

Dagindeling Rode Lijvekens - 19e eeuw

05.00 wakken

05.30 ochtendgebed

05.45 studie

06.15 Heilige mis

06.45 ontbijt (voorafgegaan door turnen op de binnenkoer)

07.15 klas

09.15 turnen op de binnenkoer

09.30 zang en handwerk

10.00 nazicht van de werken

10.30 mondeling onderricht

11.30 middagmaal

12.00 ontspanning

13.00 handwerk

13.30 lager onderwijs

14.00 nazicht van de werken

14.30 turnen op de binnenkoer

16.00 vieruurtje en ontspanning

16.30 handwerk voor de groten en turnen en spelen voor de kleintjes

17.00 al zingend werken

17.30 mondeling onderricht

19.00 ontspanning (turnen en touwtjespringen)

19.30 avondmaal

20.00 ontspanning

20.45 avondgebed

21.00 bedtijd

Oud wezenbond

- Op 7 juli 1873 konden de 'Kulderkens' eindelijk hun intrek nemen in een gloednieuw gebouw aan de Godshuizenlaan, later Martelaarslaan.
- Bijna dag op dag twintig jaar later richtten enkele oud-wezen een 'bond' op. Op maandag 26 juni 1893 kwamen de Gentsche Oud-Weezen voor het eerst bijeen in het koffiehuis 'De Hoogpoort'.
- Het voorzitterschap werd aangeboden aan de bestuurder van het Wezengesticht, de heer Verstraete.
- Over het doel van de 'Bond der Gentse Oud-Weesjongens' zeggen de archieven: "de eendracht onder de oud-kweekelingen te behouden en te versterken, hun middelen tot vermaak te verschaffen, hen te helpen hunne verstandelijke en zedelijke vermogens, volgens de beginselen in het Wezengesticht ontvangen, te ontwikkelen en eindelijk diegenen

Archief Gent
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge 09
266 57 34

---

archieff@stad.gent

onder hen te beschermen of te ondersteunen die, hoewel steeds de
achting hunner makers waardig gebleven zijnde, in het ongeluk
gedompeld zijn".

Kulderfanfare: 1858-1963

- Muzikale opvoeding was enorm belangrijk. Muziek maakte deel uit van de identiteit van de 'kuldere', ze waren immers gekend om hun fanfare.
- Dit had tot gevolg dat alle jongens verplicht naar de notenleer werden gestuurd, ongeacht ze over muzikale aanleg beschikten.
- Kinderen die er niet in slaagden goede resultaten te behalen werden bestraft door bijvoorbeeld het intrekken van de zondagse uitgang.
- De kulderfanfare werd opgericht in 1858.
- In de periode tot 1963 trad de kulderfanfare herhaaldelijk op bij belangrijke gebeurtenissen. Eén van de bekendste, jaarlijks terugkerende, optredens was de stoet tijdens de Gentse Feesten.
- In september 1963 maakte de kulderfanfare zijn laatste tocht bij de bevrijdingsfeesten op de Zwijnaardsesteenweg.